

Hjælp til forståelse

Besættelsestidens efterslæb

Når jeg bringer følgende beretning, er det ikke for at klynke eller appellere til medynk, men fordi jeg vurderer, at afslutningen af min karriere som smededreng giver dig det bedste billede på udviklingen i Danmarks første efterkrigsår – stemninger – holdninger – følelser hos den almindelige borger.

Personlige data: tilbageblik Maj 1945:

Jeg tilbydes en stilling i det danske krigsmaskineri som løjtnant, men takker nej til en månedsgage på ca. 800 kr. og en videregående uddannelse som ingeniør, maskinmester eller lignende.

I stedet får jeg flg. aftale med min læremester. Tre måneders sygdom (lungebetændelse) og 1½ års liv under jorden som sabotør eftergives, forudsat: At jeg består svendeprøven 1. september 1946. Dumper jeg, skal jeg indtil svendeprøve bestås, arbejde som lærling med lærlingeløn. (Mindre end 10 kr. pr. uge.)

Politikerens manipuleren – politikerlede

Gang på gang omtaler jeg de holdningsløse og deres betydning – jeg kunne også have benævnt dem:

DET TAVSE FLERTAL

Hvorfor gør jeg så det? Hvorfor lægger jeg så stor vægt netop på dette? Det tavse flertal udgjorde og udgør stadig en samfundsgruppe, som tilsyneladende er uden betydning og uden magt, men det stemmer ikke overens med min opfattelse og mine erfaringer. De var farligere end nazisterne for os modstandsfolk, de var udslagsgivende under besættelsen, og er det stadig, trods deres ubemærkedhed.

Har DET TAVSE FLERTAL Magt?

Er det en vigtig brik i politiske magtkampe?

Er forudsætningen for en IKKE-VOLDELIG verden et sundt demokrati?

Er én af flere forudsætninger for et sundt demokrati en vågen, bevidst befolkning, der har holdninger og ikke bare snakker, men handler og tager ansvar?

Er én af flere forudsætninger for et sundt demokrati, at befolkningen har medindflydelse og medbestemmelse? Benævnt som nærdemokrati. Har vi det?

Stemninger – holdninger 1945 – 1946

Fredens første dage lige til efteråret 1945, hvor mørke, og kulde sætter ind, var præget af begejstring – højtflyvende idealer – følelsesladede udtryksmåder – svulstighed – forventninger – til fremtiden – der var lys forude – slut med det gamle – slut med varemangel osv.

Sloganet: «Aldrig mere en 9. april» bevirkede oprettelse af et hjemmeværn. Da vi nu blev anerkendt som allieret med de «allierede», indsatte Danmark styrker i den britiske Zone i Tyskland.

Danske repræsentanter deltog i de allieredes sejrsparade i London. Lykken var gjort. Idyl og stor begejstring.

En noget forsinket forsvarsvilje, kom for dagen, og enorme udgifter til oprettelse af et forsvar, der skulle indgå i en allieret hærstyrke gik glat igennem. Der udvikledes en hidtil uset, men længe savnet nationalisme og en militarisme, der kunne følges med det blotte øje.

Strunke danske soldater marcherede med Dannebrog vajende og i Tommyernes aflagte uniformer.

Smukkere kunne det ikke blive, men nu var der jo også fred, fjenderne var svære at få øje på. Risikoen var til at overse. Jeg havde ofte kvalme.

Men hverdagen kom dog igen – man vågnede op og måtte erkende, at Danmark var et udplyndret, forarmet land – fattigdommen var blevet hængende – genopbygning – varemangel – boligmangel herskede – recepten blev surt slid for små penge.

Politikerens moralske opstød til arbejderne blev igen:

Vis tilbageholdenhed – vis samfundssind – vis fædrelandskærlighed, men de glemte at sige:

Spis tørt brød til, mens vi mæsker os.

Som tidligere nævnt fik vi på min læreplads en lusepuster af en værkfører. Han tog mod til sig, og med janteloven i hånd tværede han det sidste af mig ud. I måneder havde jeg udført arbejdsmands arbejde til lærlingeløn – mindre end 10- kr. pr. uge. Da man påstod, at jeg var under uddannelse, spurgte jeg fromt, kan jeg få et arbejde, jeg kan lære af?

Hans svar var:

«Her skal produceres, det er slut med at lege røvere og soldater».
Danskernes kolbøtte tilbage til det oprindelige, til førkrigstidens moralske ælte, var fuldført.

I larmen fra værkstedets maskiner kunne jeg høre Lille Svend og andre kammeraters knogler rasle, da de vendte sig i gravene.

Ydmygelsen var fuldkommen. Havde jeg ikke kendt min plads på hønsestogens rangorden, kendte jeg den nu.

Ydmyget og værgeløs som aldrig før. Den af et jublende folk tildelte glorie var mere end falmet.

Hvem skulle betale for landsforræderiet? Hvem skulle straffes?
Strejke fulgte efter strejke – man ville se blod – man ville se de store værnemagere, der havde skovlet formuer ind, ribbet.

Henrettelser fandt sted, når folkets brøl blev for øredøvende – men illusionerne bristede – modløsheden dukkede igen op – det nytter ikke. Mismodet, skuffelsen bredte sig, og igen fyldtes danskerne af, panden mod muren syndromet – det nytter ikke.

Det tavse flertal – de holdningsløses skare voksede i takt med politikerleden. Frihedsbevægelsen var splittet, men den havde tabt på forhånd – under krigen gik den på kompromis.

I efteråret 1944 påbegyndtes forhandlinger om retsopgøret med repræsentanter for de samarbejdspolitikere, som efter al sandsynlighed skulle anklages og straffes. De nye politikere fra modstandsbevægelsen var gennemgående hæderlige og retskafne folk, naive og blåøjede, derfor kørtes de rundt i manegen af de professionelle – de tildelte ministertaburetter varede kun en kort stund.

Det forventede «retfærdige» retsopgør udartede til en skandale i strid med almene juridiske retsprincipper.

Man blev træt af skrålhalsene – overalt mødte jeg danskere, som jeg burde have mødt på de aktioner, de åbenlyst pralede af at have udført. Men var man klog, holdt man som nazisterne kæft – igen var man blevet upopulær.

1947-1948: Den kolde krig er så småt ved at komme i gang. Frygten for Sovjets stalinistiske styre og den genopstandne kommunistkræk breder sig også i arbejderbevægelsen, de socialdemokratiske fagforeringsledere på gulvplan vender tilbage til pampernes fold.

Atlantpagten er i kuvøsen.

Nogle karakteristiske træk, en motivanalyse om du vil.

1. Krigen var i højeste grad en krig om holdninger, en konfrontation mellem moralopfattelser. Hvor langt kunne den enkelte gå på kompromis, før han mistede sin troværdighed og ikke mindst sin selvrespekt? Hvor langt kan man bøje nakken, før den knækkes?

2. Danskeres vurderinger er ofte og også i mit tilfælde præget af inhabilitet, det kan være skamfølelse over, at blive konfronteret med, at det, jeg som sabotør gjorde, kunne alle andre også have gjort.

At man svigtede, da det gjaldt, da det kunne koste. Vurderingen kan være begrundet af en stærkt nedsat tolerancetærskel i og med, at man havde mistet familie eller venner, som man holdt af.

Følelser spiller ind, for nogen med intolerance og et ubændigt had som det mest iøjnefaldende.

3. Nogen giver udtryk for en overdreven, men som regel noget forsinket nationalfølelse med stænk af svulstig krigsliderlighed.

4. Igen og igen har jeg mødt landsmænd, der undrer sig over min indsats. For dem er det uforståeligt, at man blander sig, når undertrykkelse og voldshandlinger finder sted. Krigen var stormagternes krig, ikke deres. Demokratiet og dets værdier var et gratis tilløbsstykke, skabt af ingenting. Danmark var ikke i krig. Danmark var neutralt.

Det klogeste, man kunne og stadig kan gøre, er at blande sig uden om, og lade andre rage kastanjerne ud af ilden.

Det kaldes i Danmark for politik. Konsekvens? Man bliver gratist på fribillet, eller forsvarer af og tilhænger af samarbejdspolitikken.

Ifølge mine normer og termer findes de holdningsløse i DET TAVSE FLERTALS hob, hvor den enkeltes afstand til lakajer, bedragere og for-

rædere er overskuelig. Sætter individet ikke grænser, ligger det moralske forfalds glidebane klar. Tilhængerne af samarbejdspolitikken valgte billigste løsning og kerede sig ikke om, hvad det kostede andre?

5. Intolerance er et fremherskende element hos mange. Måske også for mig. Ofte har jeg mødt medborgere, som med hårde ord fordømte f. eks. svenskernes transit af tyske tropper, da Norge og senere Sovjet blev overfaldet, og ganske undlod at nævne Danmarks „forsvar“ den 9. april 1940, og ligeledes glemte man Sveriges humanitære hjælp og den betydning, den fik for nordmændenes og vor kamp mod overmagten.

Man glemmer eller rettere fortier, at dansk landbrug leverede prima landbrugsvarer til 10% af den tyske befolkning indtil slutningen af april 1945. Andre, forstod ikke, at jeg generelt ikke har noget imod tyskere, al den stund nogle af mine bedste venner og kammerater var tyskere.

I Jugoslavien i 1947 hviskede landsmænd landsforræder efter mig, da jeg tillod mig at tale med tyske krigsfanger, dette på trods af, at man havde et vist kendskab til mit generalieblad.

Selvfølgelig hjælper det på deres forståelse, når jeg gør opmærksom på, at det er mennesker, som undertrykker andre med vold og terror, jeg har noget imod.

Min undren er aldrig blevet mindre af, at det ved nøjere udspørgen viste sig, at disse intolerante personer ikke havde præsteret en dyt imod naziregimet, mens der var lejlighed til det.

Groft kan de klassificeres som samfundets «frelser», blot de med klister i numsen kan blive hængende, prædikende fra lænestolens dyb med en bajer i hånden.

For andre var det et forsøg på at pynte på et image, der havde lidt skade, men som tidens glemsel måske kunne råde bod på.

Derfor er vurderingerne – ofte – og som regel, at de generelt afsagte domme ikke får nuancerne med og i nogen grad også mangler at beskrive den udvikling, der skete for landet som helhed og for den enkelte borger i de for nogen få så forbandede fem år.

Det er denne intolerance, jeg forsøger at råde bod på.

Livsholdning? Hvad er det? Firkantet udtrykt:

Etiske og moralske normer kan sjældent defineres på forhånd, oftest opstår en uventet situation, og man må handle her og nu.

Men handlingen i sig selv vil næsten altid være baseret på erfaringer fra tidligere handlinger. Har man her følt ansvar for andet og andre end sit eget lille jugs interesser, mener jeg, at man har udvist solidaritet, og dermed er man i besiddelse af en holdning, uanset om handlingen har været stor eller lille, blot man har gjort sit bedste.

Mit eget liv har ikke været nemt, men det har været et godt liv, jeg har bevaret min selvrespekt, jeg kan se mig selv i spejlet, børn og børnebørn i øjnene. Når jeg igen og igen vender mig mod de landsmænd, de holdningsløse, der samarbejdede med fjenden, er forklaringen simpel.

Hvis du kan tage ved lære og blive bevidst om, at du har betydning ikke blot for dig selv, men også for vort demokrati, for dine medborgere, er vi et skridt nærmere en ikke – voldelig verden, men det kræver ansvarsbevidsthed, handling og offervilje – har du det?

Tidligere statsminister Nyrup Rasmussens bad for et par år siden sit folk om at udvise civil courage i forhold til indvandrere.

Et eksempel på et folks courage fremgår af jødernes tab i de besatte lande.

Af 6.000 danske jøder, blev 478 fanget af tyskere eller af deres danske håndlangere. Resten undslap for pinsler, lidelser og død ved hjælp fra det danske folk til Sverige.

104.000 hollandske jøder blev fanget og omkom i dødslejrene. Der og i andre besatte lande var den lokale befolknings hjælpsomhed overskuelig.

Hollandsk og fransk politi arresterede, bevogtede lokale kz-lejre, og sendte endelig jøderne til dødslejrene, når kapaciteten her tillod at afslutte forbrydelserne.

Så vidt mig bekendt har ingen danske politifolk bistået tyskerne i jødeforfølgelserne, tværtimod bistod dansk søpoliti aktivt i jødernes flugt til Sverige.

Politikerne omtaler sjældent eller aldrig, da det danske folk – DET TAVSE FLERTAL satte grænsen for samarbejdet med nazisterne ved

at gå til åbent oprør med folkestrejkerne i 1943 og 1944. Her mødte de et enigt folk, der tog ansvar og handlede.

Måske er politikerne stadig skræmt og bange for, at spøgen kan gentages. Men lad os ikke glemme de mange tyske emigranter, der før og under besættelsen blev arresteret af dansk politi og udleveret til en mere end grusom skæbne.

Hårdt presset har man nedsat et center, der skulle undersøge og ansvarliggøre disse forbrydelser, men man undersøgte tilsyneladende uden resultat. Den nuværende højreregering har indført besparelser. Hvad skete? Lynhurtigt har centret proklameret, at man desværre ikke længere har ressourcerne og derfor stopper videre undersøgelser.

Smart måde, at blive en bæ kvit?

Udleveringen af de mange danske modstandsfolk til tyskerne er et andet af mange vidnesbyrd om uselvstændige, holdningsløse individer, der følger politikeres skjulte dagsordener om ikke for andet, så af angst for at miste jobbet.

Den skæve Våbenfordeling og hele det fordækte spil med de tyske myndigheder var blot én af de seneste misgerninger, der vel skyldtes et desperat håb om at dække over tidligere forræderiske handlinger og redde livet. Politikeres ihærdige stemmefiskeri ved valg handlinger med tomme valgløfter og fedt valgflæsk er vel et bevis mere på det tavse flertals betydning og dets indflydelse ikke blot på politikeres handlinger, men også på bureaukratiet bag dem.

Desværre viser eftertiden, at mangt og meget i vort skønne land kører i samme skure som før. Hvis man går den nuværende Farumskandale efter i sømmene, stikker det fælt i øjnene, at ikke én, men flere embedsmænd har vendt det døve øre og det blinde øje til, når de lod mere end diskutabile bilag passere, for endeligt at lade skatteborgere betale for et overdrevent misbrug.

Min læremester snyder og bedrager

Tiden slæber sig af sted; den første september 1945 skal jeg stige i løn, for fra den dag skal jeg være sidste års lærling, men der er ingen ændringer i lønningsposen. Da jeg spørger mester, om det er en forglemmelse, siger han blot, den tid, du har været borte, skal du stå længere i lære.

Det var stik imod vores aftale, som var, at han ville eftergive mig den tid, et år og seks måneder, jeg havde været under jorden, men hans kommentar var:

«Hvor står det»? «Den aftale var der flere, der hørte, at vi indgik».

«Kan du få nogen til at bekræfte den»?

Med uforrettet sag gik jeg; dette var værre end krigen. Jeg ringede til Dora, Brandts kone, men Børge Thing, kaldet Brandt var i tjeneste, og først i weekenden fik vi talt sammen. Da jeg fortalte ham, hvordan jeg hutlede mig igennem med katte, dåser og som husvild i perioder, sagde han, det er sku da løgn.

Jeg fortalte ham om de sammenstød, jeg havde haft med mester under krigen, og at denne nu ville have sin hævn. Enden på komedien blev, at Brandt sammen med Mogens Fog (medlem af Frihedsrådet) talte længe og indtrængende med min mester, denne gik modstræbende ind på at holde vor aftale.

Brandt stillede mig frit, forstået således, at hvis ikke jeg ønskede at fortsætte, så ville han skaffe mig en anden læreplads.

Nu skulle man tro, at idyllen kom til at råde.

Men, at jeg var gået til Brandt, gjorde kun tingene værre, og nu fik jeg for alvor tommelskruerne på. Det arbejde jeg nu blev sat til at udføre var det rene idiotarbejde, det blev mere og mere klart for mig, at man bevidst undgik at give mig helt bestemte opgaver f. eks. at skære udvendige og indvendige gevind på drejebænk.

Et arbejde, der kræver nogen øvelse, nogen rutine, og hvor chancerne for at brokke første gang, man udfører operationerne, ligger på over 50 %. Formålet var efter min mening klar nok, den skide sabotør skulle dumpe til svendeprøven.

Tillidsmanden gjorde jeg opmærksom på fænomenet, han ville gerne gøre noget ved det, men hans klare opfattelse var, at han kun ville gøre værre.

Han udtrykte:

«Vi er flere, der har fulgt det lille spil, der foregår, vi har snakket om, hvordan de mange små lorte her mobber dig.

Bid overgrebene i dig og vent, på et eller andet tidspunkt blotter de sig. Hvis vi blander os nu, i hvilket arbejde du skal udføre, har vi tabt på forhånd, arbejdsgiverens ret til at lede og fordele arbejdet er en hellig ko».

Samtalen hjalp på mit humør, det opmuntrede mig, at jeg ikke stod helt alene.

I hjemneværnet – pinsen – 1946;

er Aage blevet krigsliderlig?

«Aldrig mere en 9. april». Det gav sig udtryk i, at en noget forsinket forsvarsvilje, kom for dagen, derudover et hjemneværn og udgifter til oprettelse af et forsvar, der skulle indgå i en «allieret» hærstyrke.

Nogle hjemneværnsfolk opfordrer mig til at blive hjemneværnsmand; man skulle have en udstillingsgenstand, noget at vise frem. Min interesse steg betydeligt, da jeg kan komme med på en udflugt til Oslo i en uge for 16 kr., og da jeg var i lære, ville man bede mig fri fra arbejde og betale for mig.

Det lød fristende, og jeg blev medlem i ca. 8 dage. I bussen op gennem Sverige kunne jeg ikke undgå at høre deres pralerier, og det ender da også med, at jeg tager en ved vingebenet og siger:

«Det er da dejligt at se dig igen. Du overlevede også. Den aktion, du taler om, lavede jeg sammen med min gruppe, så den har du åbenbart været med i. Jeg blev kaldt John, hvad blev du kaldt?»

Praleriet blev dæmpet, men jeg blev ikke populær.

I Oslo blev vi trukket rundt til utroligt meget skvalder, og der er ikke gået mange timer, før jeg har fundet et andet og betydeligt morsommere selskab. Med politiets hjælp bliver jeg dog fundet igen, men bliver nu ført i meget kort snor.

Uniformen er en kedelsut og skråhue. Støvlerne var et par som Lille Svend stjal under krigen til mig.

Busturen gennem Sverige var en kæmpeoplevelse. For første gang så jeg klipper og var dybt imponeret.

I dag betragter jeg de samme klipper som lidt store skærver. Vi havde været indespærret i fem år, og for alle var det første gang, vi var uden for Danmarks grænser.

På en øvelse, hvor vi styrter rundt på fjeldet i isnende, kold regn, er jeg den eneste, der, medens mit tøj endnu var tørt, tager al inderbeklædning af og stopper den ned i rygsækken.

Vi er uvant med at orientere os efter landkort på fjeldet; sigtbarheden er stærkt nedsat; vi er forkomne og er trætte .

Jeg sjuskede efter gruppeføreren. Han vrider om på foden, og jamrer, helten vil bæres. Vi fortsætter, men min sociale indsats er minimal.

Da vi kommer til en næsten lodret nedstigning på ca. 100 meter, bliver det for meget for vor overkriger, han står upassende med sin rolle og råber om hjælp.

Jeg foreslår gruppen, at jeg løber efter hjælp, og det vedtages.

Kun få hundrede meter borte har jeg nemlig set skorstensrøg, hvor der er røg, er der ild, hvor der er ild, er der varme, ikke dårligt.

Her var hyggelige mennesker, jeg får tørt tøj på igen, de låner mig noget af deres, jeg får mad og varmt at drikke.

Men jeg må forklare dem, at jeg har et problem.

Det tog nogen tid for dem at forstå budskabet:

«Jeg tilhører en «militær» enhed, der er faret vild, og et medlem en gæv kriger, skal bæres». De foreslog , at vi selv skulle gå op og hente ham, men da jeg spørger, om ikke der er norske krigere, hjemmeværnsfolk i nærheden, bliver vi enige om, at vi skal bede dem om assistance, de er der jo til det samme, og vi har det jo rart her.

Efter ca. en halv time på god vej har vi fundet en Røde Kors Station og herfra sender de folk af sted til positionen. Mine tidligere værter havde, inden jeg forlod dem, indtrængende inviteret mig til at blive, og nu, hvor mine pligter var udført, kunne jeg vel lige så godt opholde mig der.

Jeg smuttede, men ud på aftenen dukker norske hjemmeværnsfolk op og spørger efter mig. De var sure, de havde andet at lave end at lede efter mig. Det forstod jeg udmærket, men jeg måtte betro dem, at jeg havde jo ikke bedt dem fare rundt i vildnisset.

Snoren blev endnu kortere. Konstant havde jeg nogen til at ånde mig i nakken. Næste dag skulle vi konkurrere indbyrdes og med nordmændene i skydning med forskellige våbentyper.

Da vi ligger med riflerne har jeg ikke mere travlt end, at jeg kan se min «sårede» overkriger tage omhyggeligt sigte, lukke øjnene og trykke af.

Det var ikke pænt af mig, men jeg satte alle mine skud i hans skydeskive. Selvfølgelig gik der kuk i det, jeg tror, vi hver især havde i alt 18 skud, og i hans skive sad omkring 24 træffere.

Med maskinpistol gik det helt i agurk, fordi jeg under krigen møjsommeligt havde trænet og lært at skrive mit navn på husgavle.

Jeg blev kaldt op til skiven, man bad om en forklaring, det fik man så. Jeg pegede på hullerne – hvis I forbinder dem – står der John – min autograf, den er jeres, gratis.

Man skævede noget, det hvide i øjnene kunne ses, men man sagde ikke noget til mig.

Med rekylgevær gik det absolut bedre og her gjorde jeg mig virkelig umage. Det var den engelske Brenn Gun, som jeg havde prøveskudt før; jeg kendte alle dens unoder og fik en medalje af blik, forgyldt.

Med den fulgte «retten» til at bære den på maven. Den skinnede. Hjemme i Danmark var interessen for min deltagelse i hjemmeværnsaktiviteter kølnet noget, og da jeg undlod at trænge mig på, presse dem, ophørte mit medlemskab af sig selv.

En militærkarriere var næsten slut.

Foredragsholder

Det var modsætningernes verden. Vinteren 1945 – 46 var der bud efter os som foredragsholdere. Men jeg levede ikke helt op til forventningerne. Det ebbede stille og roligt ud, jeg leverede ikke varen.

Man ville høre om de uforfærdede, der trodsede alle farer, kæmpende med et rødt flag mellem tænderne, stormende frem i revolutionens navn, medens geværilden knitrede.

I bedstefars afholdsloge gik det helt galt. Alle havde hyttet sig under krigen; nu ville de have noget om heltegerninger.

Min bedstefar sad stolt og kroede sig, dette er min sønnesøn.

Kan alle se mig? Er jeg ikke dejlig?

Der for en djævel i mig. Næppe har en forsamling nogensinde fået illustreret krigens rædsler som her. De fik en belæring med realistiske eksempler på, at selv små fredelige mennesker blev forvandlet, umenneskeliggjort, blev til uhyrer, til monstre.

Som afslutning på aftenen fik de Amagerbanen, om hvordan vi sneg os ind på «fredelige» soldater, mejede dem skånselsløst ned, sprængte dem i luften i stumper og stykker. Levende berettede jeg om soldaten, der i sin sidste stund kaldte på sin mor, for derefter nådesløst at blive slagtet.

En rapport var blevet skrevet på bedstefars skrivemaskine, men blev kasseret, fordi jeg blot havde skrevet, at vi havde dræbt et ukendt antal tyskere. Man ville have et nøjagtigt tal. Sjusik var forbudt. Næste rapport lød på, at Københavns Brandvæsen var blevet tilkaldt og havde fjernet to lig i nogenlunde hel tilstand og 6 spandfulde ligrester.

Oplysningerne havde jeg i sin tid fået på brandstationen i Markmandsgade.

Svendebrev – fagforening – via Sverige

Men det afholdt mig ikke fra, næste gang jeg mødte Ejvind Hansen, kaldet Jens, som arbejdede i Sverige, at bede ham gøre mig en tjeneste. Det gik i korte træk ud på, at han i Sverige meldte sig ind i det svenske Metalarbejderforbund i mit navn og derefter betalte kontingent i 5-6 uger.

Derefter skulle jeg tilmelde den svenske fagforeningsbog i det danske Smedeforbund og betale kontingent der i ca. 4 uger.

Dette kontingent var på det tidspunkt højere end min ugeløn som lærling, hvilket gik stærkt ud over kattene i aldersrentekvartererne. Svenskerne havde industriforbund, som havde en helt anden opdeling af fagforeningernes faggrænser, end vi havde dengang.

Arbejdsgiveren kunne ansætte, hvem han lystede, der skulle ikke præsenteres svendebrev i Sverige. Derfor, hvis jeg fik en fagforeningsbog fra det svenske Metalarbejderforbund, burde det i praksis have samme virkning som besiddelsen af et dansk svendebrev.

Når vi trak operationen udover så lang tid, selv om det kostede en hulens masse penge, var det for at få en vis sikkerhed for, at systemet fungerede, som jeg håbede på.

Det var min mening bagefter at smutte til Sverige, det ville derfor være noget ærgerligt at stå derovre, med alle døre lukkede og med alle broer brudt. En dag ligger et brev til mig derhjemme fra smedeforbundet.

Formanden for smedelærlingene dengang var Thomas Nielsen, der senere blev formand for LO.

Han bad mig møde i forbundet. Her bad han om en forklaring på, hvor jeg havde arbejdet i Sverige, hvor jeg arbejdede nu osv.

Jeg havde på forhånd brygget en sandsynlig forklaring sammen.

Han smilede meget venligt til mig og siger:

«Skal vi ikke hellere spille med åbne kort? Herinde vil vi hjælpe dig, så langt hen ad vejen vi kan, men vi kan jo ikke hekse».

Han ville nu have, at jeg skulle fortsætte og fortælle.

Men jeg var tavs, som en østers. *«Du kan da lige så godt betro dig til mig, vi finder alligevel ud af sagens rette sammenhæng».*

Men jeg troede ham ikke over en dørtærskel og forblev tavs. Han kunne ikke skjule sin skuffelse, her ville han hjælpe af et godt hjerte og så mødte han kun mistro.

Thomas skiftede taktik:

«Okay, når du ikke selv vil, så skal jeg betro dig, hvad vi ved, vi har nemlig undersøgt sagen, og der er nogle ting, du har overset. For det første har vi her i forbundet en genpart af alle lærekontrakter, der bliver indgået, og din er her».

Han halede genparten op af en skuffe.

«Det andet, du har overset er, at hver gang vi udsteder en ny fagforeningsbog, undersøger vi, om der er udfærdiget et svendebrev. Det er der ikke på dig, for du er først udlært den 1. september 1946, og der er jo stadig 9 måneder tilbage af din læretid.

Jeg har talt med tillidsmanden på din læreplads og han var ikke overrasket over dit forsøg på at smutte fra læren. Han fortalte, at i den periode, hvor du tilsyneladende har arbejdet i Sverige, har du passet dit arbejde til punkt og prikke på din læreplads hver evig eneste dag. Da man kun kan være et sted ad gangen, må denne svenske fagforeningsbog være et falsum».

Jeg bekræftede ikke, hvorfor tilstå?

«Hvorfor indrømmer du ikke? Det er smart fundet på, det er et flot nummer. Er det korrekt, når din tillidsmand udtaler, at du har været en særdeles aktiv sabotør i BOPA, og at du har været illegal i et og et halvt år?»

Det kunne jeg jo kun sige ja til.

«Jeg har tænkt meget over, hvorledes vi fra forbundets side kan hjælpe dig, for din situation er fandens dum. Vi foreslår dig, at du stille og roligt fortsætter din lære, din tillidsmand roser dig meget, fordi du aldrig lader dig provokere, og han har aftalt med mig, at opstår der flere urimelige situationer, vil han underrette os, og vi går så ind i sagen.

Det kontingent, du har indbetalt her i Danmark får du refunderet, hvis du går ned til kassen, ligger det klart + 200 kr., som du kan betragte, som en foreløbig gave. Hvad siger du til det?» «Jo, tak», jeg havde noget svært ved at skjule min glæde, dette var da positivt.

«Med hensyn til din svendep prøve skal du ikke bekymre dig, svendene vil sammen med os bære dig igennem, du vil bestå, det garanterer jeg for.

Når du skal op til prøven, bliver du fulgt hele vejen».

Glad gik jeg til kassen, det var dejligt endelig at møde forståelse og sympati.

Mit svendestykke

Tiden var inde, nu skulle jeg lave mit svendestykke, og flere skuemestre dukkede op; en af dem var fra smedeforbundet, og der var ikke tvivl hos nogen på værkstedet.

Men prøven indeholdt det maksimale antal gevind, chancerne for at køre det hele i brokkassen var optimal, mester havde igen anstrengt sig for at nedkæmpe smededrengen.

Svendene overvågede hver eneste operation, jeg skulle udføre; de ville være fuldstændige sikre på, at jeg ikke kørte tingene i brokkassen. De dele, man arbejder med til svendepøver er stemplet med en nøgle, så laver man en fejl, er det færdigt arbejde – ud.

Mester prøvede at brokke sig til svendene over, at de hjalp mig i stedet for at passe deres arbejde. De gav ham rådt for usødet; i usmykkede vendinger fik han at vide, at dette ikke ragede ham; han skulle blande sig uden om.

Det frydede mig noget, da tillidsmanden tog bonderøven i skole og bad ham blande sig langt uden om, dette var ikke længere mesters bord. Mesters omsorg for mit ve og vel nu, forstod han ikke, hvis han havde villet mig noget godt, havde han haft rig lejlighed til det.

Mester var ikke i tvivl, hvis han ikke føjede sig, ville han løbe ind i en arbejdskonflikt. Smedenens faste optræden undrede mig såre, hidtil havde ingen taget initiativ til at blande sig, men her havde man altså drøftet problemerne, man havde taget stilling, en grænse var overskredet, man ville kæmpe for en sølle drengs rettigheder.

Der var tørre tæsk i luften.

Næsten daglig kom fagforeningsledere og talte med tillidsmanden, ingen var i tvivl, heller ikke mester. Til fyraften pakker jeg stumperne til mit svendestykke sammen for at tage dem med mig. Mester kommer farende og spørger:

«Hvorfor pakker du det ind»?

Tillidsmanden kom straks til undsætning:

«Det er på min anbefaling, det er efter mit råd, at Aage tager sit svendestykke med hjem. Så er han helt sikker på, at det ikke bliver saboteret». Saboteret blev sagt med eftertryk og i et mere end hånligt tonefald.

Svendestykket var færdigt, mit svendebrev var sikret, nu var der kun at vente på godkendelsen, som var stensikker, jeg kunne atter trække vejret. Mester havde tabt, og gradvis ændredes tonen.

Svendegilde

Endelig kom dagen; traditionen tro gik man fra svend til svend og drak dus, jeg havde købt rigeligt med bajere og snaps; stemningen var god, lidt løftet måske; men da jeg (ædru – jeg spyttede i flaskerne) i frokoststuen sagde pænt tak til alle, der havde hjulpet mig under og efter krigen, gik der et sus igennem forsamlingen.

Jeg beklagede, at jeg ikke havde været særlig underholdende og munter, men det var svært for mig, fordi jeg havde mistet mine bedste kammerater i den beskidte krig, vi alle havde været igennem.

På en stille, ligefrem måde fik de forståelse for medaljens bagside. Der blev helt stille, trods den løftede stemning, da jeg fortalte, hvor fattige vi var under krigen, hvorledes jeg i lange perioder nassede på fattige arbejderfamilier, hvordan jeg havde løbet en helvedes stor risiko blot for at få et måltid varmt mad på tysk besatte hoteller og sidst de mange rå havregryn, der var blevet fortæret med postevand og Ovomaltine. Mælk havde der ikke været penge til.

De 30 kr. om måneden, som arbejdskammeraterne havde indsamlet var måske ikke alverden, men i min situation havde det også på det moralske plan været en uvurderlig hjælp og støtte.

Hermed en tak til jer, der stod bi, da det kneb.

Flere af de gamle smede kneb en tåre.

En af dem bad om ordet, han sagde:

«Jeg forstår godt, du forsvandt herfra og gik under jorden. Du kom som så ofte før sveddryppende nogle minutter for sent og vi spurgte dig: „Nåh! Aage, hvad røg så i dag? Vi var jo ikke dummere end, at når bragene havde lydt ude i byen, og du næsten hver gang kom for sent, så måtte der være en sammenhæng. Vi gamle var tit flove over, at det var en stor dreng, der måtte sætte livet på spil og vi bare så til. Jeg vil ønske dig alt mulig held og lykke».

Efter frokost blev jeg kaldt op på kontoret for at få overrakt svendebrevet, man ønskede til lykke og ville give hånd. Ingen var i tvivl om min foragt, da jeg tog svendebrevet og gik.

Min tavshed efterlod en flok middelmådigheder, der måske stille erkendte, at de havde været nogle skiderikker.

Dagen sluttede jeg i ædru tilstand, jeg har aldrig siden mødt nogen fra denne arbejdsplads. En periode var slut og dermed en periode for en ung mand på 21 år, med et sind, arret som en gammel mands.

Vel var min læretid ingen dans på roser, men en af kammeraterne

Johnnys læretid var værre

Jørgen Sørensen, kaldet Johnny var i lære som maskinarbejder på Hærens Våbenarsenal. Hans gruppe gennemfører en aktion mod arsenalet.

Af frygt for at blive genkendt er han ikke med inde på fabrikken under aktionen, derfor bliver det hans opgave på et givent signal at ringe ind til en værkfører, som man anså for at være pålidelig, og som derfor ville advare arbejderne.

Johnny ringer som aftalt, men værkføreren slår ikke alarm og blev aldrig gjort ansvarlig – slog han alarm nedsattes produktionen af våben til Danmarks allierede – tyskerne.

Ved aktionen bliver mange dræbt, deriblandt Johnnys onkel, som han satte overordentlig stor pris på.

Endnu flere blev lemlæstet.

Da Johnny i de glade befrielsesdage møder op for at genoptage sin lære, bliver han bortvist.

Arbejderne ville ikke kendes ved ham.

Problemet forsøger Johnny at leve med, men han var den indadvendte type, han havde ingen at snakke med.

Johnny løste selv problemet.

Denne fremragende sabotør tog ganske ung sit eget liv.

Krisehjælp

et ukendt begreb – traumer betragtedes som ynkeligt klynk .

Lad mig med et enkelt eksempel illustrere efterkrigstidens holdninger til afvigere, til anormale, til fysisk og psykisk handicappede.

Kunne personen ikke selv klare sin tilværelse, var det familiens pligt, var der ingen familie tog samfundet over, hvilket betød anbringelse på institution – anstalt.

Dette var på ingen måde = en tilværelse i luksus, men snarere en indespærring mellem rablende gale.

Husk lige på, jeg begyndte min «karriere» som skoleleder i Åndssvageforsorgen i 1962, jeg har insider viden, om nogen har.

I min tid indenfor forsorgen lagde vi vægt på, inden hjælpe – optræningsprogrammer blev iværksat, at den handicappede var sig sit handicap bevidst, og selv følte behov for hjælp.

Faktisk var dette en forudsætning – en betingelse.

En krigssejler vendte efter fem og et halvt års fravær hjem til sin familie i Esbjerg. Konen havde fået en ny «onkel» i huset, denne var far til to nye børn. Sømanden genkendte ikke sine egne børn, de ikke ham. Konen bad ham skride, hvad skulle hun med ham?

Nu havde hun levet med og indrettet sig i årevis på, at han både var død og borte.

Sømanden var blevet torpederet flere gange på de Nordatlantiske ruter og var et nervevrag og alkoholiker i en sådan grad, at han var ude af stand til at tage vare på sig selv.

Ingen socialhjælp. Til mandens held får behjertede sjæle fat i ham og fører hans sag. Man bliver klar over, at noget må gøres og et af resultaterne blev langt om længe: Loven om Besættelsestidens Ofre.

Psykiatrisk behandling var dengang kun for meget rige mennesker. For manden på gulvet var det indespærring, hvis han var heldig i en medicinsk spændetrøje.

Følte jeg behov for hjælp?

Måske ville jeg gerne have haft nogen til at råde mig, nogen at drøfte problemerne med. I det store og hele opfattede jeg min situation som normal.

Kunne jeg gå til kammerater, nej!

De sad med de samme problemer. Endelig ville de næppe kunne forstå, at Lille John, på hvis skuldre så mange havde grædt snot, som havde klaret så meget helt på egen hånd, nu var på spanden.

Endelig skal man ikke glemme, at man var opdraget til at klare sig selv, at bede andre om hjælp var nedværdigende, nogen stolthed var trods alt i behold.

Krigstraumer var ikke anerkendte i Danmark, al den stund, landet ikke havde været i krig, man skulle til udlandet, til stormagterne, hvor tusinder af skingrende skøre blev behandlet mere eller mindre kvalificeret.

Rejseliv – vagabond i det krigshærgede Europa

Et hop i tid

En individuel rejse gennem Tyskland var i de første efterkrigsår noget af et forhindringsløb, især når man som jeg konstant led af pengemangel, selvforskyldt, ganske vist på grund af min ulyst til at nyde produktionslivets velsignelser.

Først skulle man have et permit, det vil sige et visum; det fik jeg i det tidligere tyske hovedkvarter for Gestapo på Dagmarhus, hvor englænderne nu havde kontorer.

Et permit gjaldt kun for rejse gennem Tyskland, og kun for rejse med internationale tog, hvor soldater fra den pågældende zones besættelsesstropper bevogtede hver vogn.

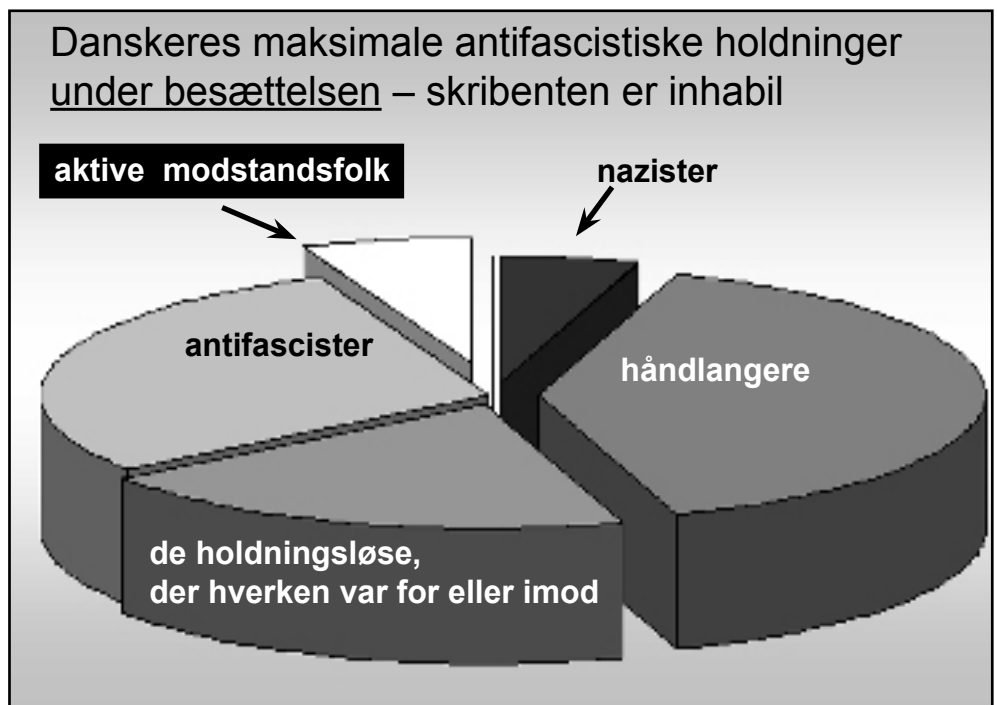
Ind- og udrejse skulle ske indenfor 24 eller måske 48 timer.

Næste problem var, at man ikke kunne medføre fremmed valuta uden den danske Nationalbanks godkendelse, og at man kun måtte ud- og indføre 20 kroner.

Hvordan løste jeg problemerne? Vi kørte på tommelfingeren til grænsen, at få et lift dengang var helt uden problemer, da næsten alle danskere var på måsen.

Solidaritet var endnu et eksisterende begreb. Ved grænsen gik man over til fods med kurs mod banegården i Flensborg, hvor man hoppede op i et internationalt tog.

Når togbetjenten dukkede op, forhandlede man sig diskret frem til en billetpris og foreslog ham betaling med cigaretter.

Dagsprisen for en cigaret var 5 mark og billetprisen Flensborg – Basel i Schweiz på første klasse 94 mark.

Togbetjentens månedsløn var 40 mark, altså 8 smøger.

Næste problem var at komme af toget på en station i Tyskland, da det som sagt var forbudt blot at stige ned på perronen.

I næsten alle tog var mere eller mindre kønne, unge tyske piger, som soldaterne «underholdt» sig med, mod at pigerne fik en gratis rejse i luksustog.

Jeg aftalte med pigerne, at de med, skal vi sige kælen, missekatteagtig, indbydende optræden skulle aflede soldaternes opmærksomhed, således at jeg kunne smutte.

Igen betales med smøger.

Min bedstemor var som tidligere omtalt prøjser, og min far spørger, da han hører, at jeg vil en smut til Paris, om ikke jeg lige kan lave en afstikker til noget af vor familie, som levede i en flygtningelejr ved Hannover.

Vi lavede en overlevelsespakke. Med den og de sidste informationer om familiens opholdssted drager jeg af. På banegården i Hannover drøner engelsk militærpoliti ind på perronen og foretager en razzia, netop som jeg er hoppet ned. Op igen i toget. En af pigerne kalder sagte på mig, og viser mig nu, at hun har lindet døren op til den modsatte side.

I mørket sniger jeg mig af sted, men kan hist og pist skelne nogle mistænkelige skikkelser. Pludselig starter et mindre festfyrværkeri fra maskinpistoler. Nogle af skikkelserne tager sig kærligt af mig og lodser mig i sikkerhed.

Forpustet begynder jeg en diskussion med dem om tidens problemer, men snart bliver jeg tryk ved disse forbrydere, som havde stjålet kul fra nogle togvogne.

Vil I have en smøg? Snart var vi så gode venner, at de hjalp mig ud til flygtningelejren, og meget sent når jeg frem til familien.

Tante Bertha og hendes mand havde boet i en kulmineby i Ruhr-distriktet og var blevet 100 % udbombet. I flygtningelejren boede de sammen med datter, svigersøn og et barnebarn.

Hun havde ikke på noget tidspunkt været begejstret nazitilhænger, men var som de fleste bare flydt med strømmen.

Alle de andre prøvede forgæves at forsikre mig om, at de altid havde været absolut svorne modstandere af nazistyre. Jeg gad ikke diskutere med dem, da de havde betalt og stadig betalte af på det nazistiske vanvid. Oprindeligt havde der været to børnebørn.

Under et bombardement søgte Tante Bertha ned i kælderen med de to små børnebørn. Huset rammes af en fuldtrefter og styrter sammen.

Familien blev 100% udbombet i Ruhr. De tre yngre personer var i to år hos mine bedsteforældre efter første Verdenskrig.

Max kom i fuld ornat (uniform) hos min bedstefar i 1941, men blev smidt ud med ordene:

Jeg kender ingen og vil ikke kende nogen i den uniform.

Vand oversvømmer kælderen, og Tante Bertha ligger med de to børn på skuldrene i to døgn i det iskolde vand kun med næsen over vandet, medens hun klamrer sig til et vandrør, for at de ikke skal drukne.

Det ene barn blev rablende sindsygt og blev anbragt på institution. Mange år senere spurgte jeg til dette barn, det var stadig på institution og kom aldrig ud derfra.

Svigersønnen havde deltaget i de sejrsrige, elastiske tilbagetog på Østfronten, men havde mistet pandebenet.

Han var et hyggeligt syn.

Når han gik rundt bevægede han sig konsekvent med største forsigtighed; hvis han ramlede hovedet imod, betød det en hurtigdød, da den tynde hud, der erstattede vitale dele af kraniet, kun var et kosmetisk dække for hjernen, hvis pulsslag man kunne ane bag huden; en sølvplade kunne have dækket hullet, men sølv er dyrt og hvad, han havde jo kun været en sølle soldat.

Heltene mobbes - de får fingeren

I 1947 var vi 5 BOPA-folk, der tog på genopbygningsarbejde, organiseret af Verdensungdomsforbundet ved en ungdomsjernbane i Jugoslavien.

Her vil jeg kun berøre karakteristiske enkeltheder.

Rejsen fra Danmark til Jugoslavien tog tre uger gennem det krigshærgede Europa. Igennem Kroatien oplevede vi de områder, hvor enheder fra Frikorps Danmark havde boltret sig.

Grundigt arbejde må man sige.

Militærstrategien, hvis terror kan benævnes således, var den brændte jords taktik.

Ikke et hus stod urørt, alt var brændt ned eller jævnet med jorden.

En «helt» i spjældet – forræderne gik fri

I Bosnien arbejdede vi nær en tunnel, og her køber vi postkort, nogle med en russisk tank. Ved soldaten i lugen skrives, her ser I mig. Mor-somt?

Kortet sendes til Danmark og opsnappes af det danske efterretningsvæsen og med sine forbindelser til den danske presse siver oplysningen ud, og sensationspressen slår det stort op.

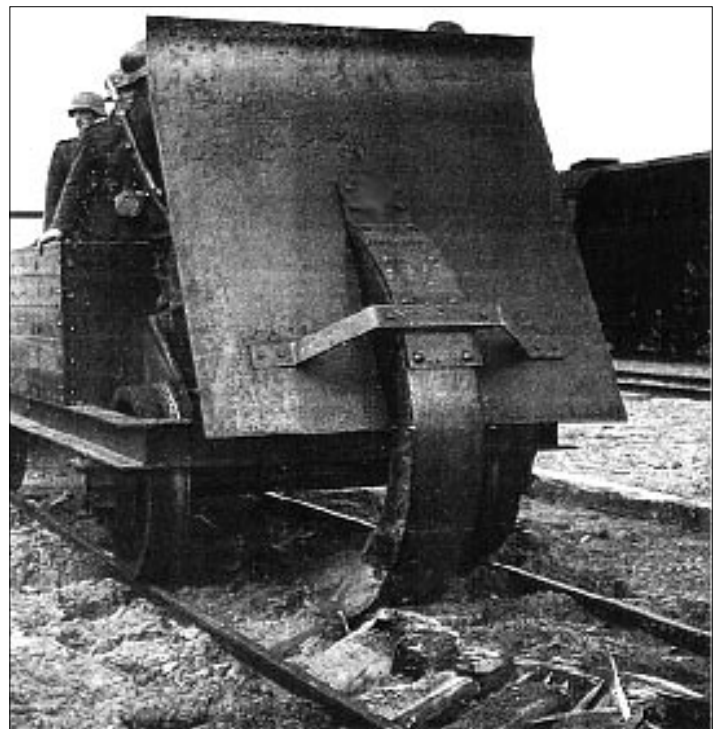

Det jugoslaviske flag indikerer at der er tale om en jugoslavisk brigade.

De tyske krigsfanger ses i baggrunden

De sidste tysk – danske terrorstyrker (Frikorps Danmark) vinkede farvel fra et specielt indrettet tog, som pløjede svellerne op og dermed ødelagde hele jernbanenettet.

På forsiderne kan læses, at danske modstandsfolk deltager i den græske borgerkrig. Per Mortensen, kaldet Tom og Ole Ewé, kaldet Ib havde begge været officerer i hæren, men var på grund af mobberi blevet dygtigt trætte af forestillingen.

Tilbage i fædrelandet arresteres Ib og får en dom på tre måneders fængsel for ikke at have formaliteterne i orden. Straffen afsonedes i Kastellet's fængsel.

En sammenligning mellem sagsbehandlings effektivitet for Ibs vedkommende med sagerne mod Schjødt Eriksen og Hjalff (Den skæve våbenfordeling) belyser retfærdigheden i det danske retssystem ganske godt.

Der var og er stadig forskel på folk.

Var jeg et skrog – et pylrehoved?

På vej hjem til Danmark fra Jugoslavien hopper jeg af i Prag, hvor jeg arbejder i 3 måneder. Her får vi stillet en fri rejse til Stalingrad i udsigt, for som modydelse at deltage i genopbygningsarbejde.

Kaj Schmidt, kaldet Niels var nødsaget til at tage hjem til sin gamle mor, og jeg forsøger at ordne formalia for ham også. Men der går kuk i det i sidste øjeblik (den kolde krig var startet).

Jeg havde ringet hjem og givet ham besked på, hvornår han skal være i Prag. Hans tur blev ret speciel, fordi han på banegården i Stuttgart glemmer sin tegnebog med penge og billet.

Derfor kører han resten af vejen på lokumbillet, og da jeg modtager ham i Prag, beder han om min perronbillet.

Jeg havde ingen, man skulle jo ikke ødsle med værdierne, prisen har vel været knap 5 øre, men man havde vel sine principper.

Surt, siger han, hvis nogen skal ryge på det her, må det være dig, du er billigst, mit pas er friskstempleet.

Hen på efteråret får Niels brev fra Stuttgart, hvor en tysker beretter, at han har fundet en tegnebog med det og det indhold og spørger, hvad skal jeg gøre?

Niels beder ham i brev opbevare værdierne, til vi kommer derned. Manden boede i Unter Türkheim, byen, hvor Mercedesfabrikkerne havde ligget.

Mig undrede det noget, at Mercedes, som var en konkurrent til Ford og General Motors (amerikansk ejede), var bombet ned til sokkelhøjde. Mærkværdigvis var Ford og Opelfabrikkerne (General Motors) næsten ubeskadigede, til gengæld var arbejderkvartererne jævnet med jorden.

Vi fandt den ærlige finder med familie i en kælder. Manden manglede en arm, den mistede han, da han med den 6. Armé, (den blev udslettet ved Stalingrad) tromlede igennem Frankrig.

Han havde to døtre, en på 13 og en på 15 år. Begge havde amerikanske negersoldater som midlertidige kærestes.»

De var familiens overlevelse.

Vi snakkede frem og tilbage under vort ophold på et par dage. Til min undren var den armløse mand med to døtre, der som ludere betjente – ikke ariere – stadig nazist.

Jeg har efter bedste evne forsøgt at forstå denne idealist. Nazist af bedste overbevisning.

Invalideret i en krig. Hans soldaterkammerater blev slagtet i Stalingrad. Han var stadig overbevist om herrefolkets ret til at udnytte, udrydde andenrangs mennesker.

Hans to ariske døtre skaffede ham føden ved prostitution med «undermennesker» – negre.

Rejsen fortsattes med lokaltog.

Ruderne manglede, brædder var slået for som erstatning. Folk stank, regnvådt vintertøj, og mangel på sæbe giver en speciel duft.

Regnen dryppede igennem taget. Det var trøstesløst.

Passagererne hagede sig fast overalt, på bufferne på taget osv. Toget sætter i gang med et ryk og standser pludseligt.

Noget er rivende galt. Ud gennem sprækkerne skimter jeg en ung pige, som har fået begge ben kørt over midt på lårene.

Tyskerne står sløve, apatiske og glør, ingen gør noget.

Til Niels siger jeg:

«Det er for meget, det her, nogen må gøre noget.»

Fat i rygsækken, og ude haler jeg en af mine skjorter frem, skærer ærmerne af og laver nogle kompresser. Tyskerne har jeg bedt om at skaffe nogle pinde, som kunne bruges til at stramme og løsne kompresset.

En moden herre spørger jeg:

«Har man ringet efter en ambulance.»

Det har man ikke og bandende siger jeg:

«Er der ikke bare een af jer, der vil gøre bare lidt.»

Dette syn mødte mig på min tur gennem Tysklands ruiner. Grusdynger med kvinder – „Trümmerfrauen“, der gravede og rensede murbrokker, så de kunne bruges i nybyggeri. Mænd var et særsyn, men disse kvinder formåede trods de kummerlige kår at holde en vis standard, børnene var altid rene og pæne.

Komforten var ikke just i højsædet. Det var derimod ulykkesfrekvensen.

Billedet skulle give dig en fornemmelse af vore rejsemuligheder, når vi forlod de internationale tog og rejste på samme vilkår som den menige tysker.

Her har vi en skøn sommerdag, men lad din fantasi råde og forestil dig en rigtig sur vinterdag eller nat med regn – rusk og kulde.

Man måtte da gebærde sig med forsigtighed for ikke at glide i det regnvåde føre.

Manden svarer:

«Unge mand, lad mig overtage kompresset, jeg har prøvet det før, det har du ikke, kan jeg se; rejs dig op, kig ud over byen og fortæl mig så, hvor i Helvede skulle den ambulance komme fra?»

Jeg rejste mig og så kun grusdynger i sokkelhøjde. Toget blev derefter brugt som ambulance. I Stuttgart holdt en ambulance.

Lidt senere løb jeg rundt om et skarpt gadehjørne og ramlede ind i en krigsveteran, der manglede det meste af ansigtet.

Han manglede hele underkæben. Huden var rimpet sammen om en sprække, der skulle gøre det ud for en mund.

Jeg gloede lige direkte ind i dette omvandrende uhyre og kunne slet ikke beherske min mavemuskelatur. Jeg brækkede mig, men nåede dog lige at skimte et par mere end ulykkelige øjne.

Hvordan jeg skammede mig, kan jeg ikke beskrive, men lige så snart jeg var kommet nogenlunde til hæfterne, løb jeg ham op, prikkede ham på skulderen og spurgte, om han røg.

Cigaretter og alt, hvad jeg havde af godt, kom frem; hele tiden vendte han hensynsfuldt ansigtet bort; han tog tingene. Nogle hæslige grynt var hans måde at sige tak på; han forstod mig, jeg var ikke hans første møde med folk, der brød sammen.

Han gik. Hvorhen? Næppe hjem til kone og børn.

Næppe til en kæreste.

Sandsynligheden taler for, at han nu er gemt rigtigt godt væk og af vejen på en lukket anstalt langt ude på landet; han har givetvis godt af den friske luft, og så er vi så dejligt fri for at møde fantomet.

På gaden var han en levende plakatsøjle. Mod krig – mod Vold.

På en senere rejse besøgte jeg forskellige tyske institutioner. I mine ører lyder stadig rallen og piben fra ofrene for giftgasangrebene i Første Verdenskrig; lydene mindede meget om en punkteret skotsk sækkepibe.

Møde igen med svigerfar

Den næste tid vagabonderer jeg, men træffer så endelig i 1947 – Lilian, en dejlig dame. Vi aftaler at mødes ved Sundby Remise kl. 19.

Jeg venter, venter og venter, den bliver fem minutter over, ti minutter over, og jeg bliver enig med mig selv, at nu kan det være nok.

Selv med min erfaring fra arbejdet med svært handicappede er det mig stadig en gåde, at man har været i stand til at holde de mange svært lemlæstede krigsofre i live.

I Bangladesh var et vore problemer at få væske eller mad i en lam dreng uden at kvæle ham. Chancerne for tilstoppe luftvejene var store med de hjælpemidler vi havde.

Jeg vil ikke stå der og blive til grin; enhver idiot med blot lidt omløb i hovedet kan jo se, at en eller anden pige brænder mig af.

Men i stedet for bare at skride går jeg hjem til hende og ringer på. En ældre, hvidhåret herre lukker op. «*Må jeg tale med Lilian*»?

«*Kom inden for, hun er ved at gøre sig i stand*». I stuen sidder vi lidt forlegne, jeg holder kæft, det kommer man sjældent galt af sted med.

Han bryder isen: «*Hvad laver du*»? «*Joh, jeg er smed*».

«*Nå*», siger han, «*med den kulør*»?

Jeg var sort som en neger, i fem måneder havde jeg arbejdet ude i brændende sol. «*Ja*!» sagde jeg, «*jeg har haft arbejde i de varme lande*».

Han fiskede efter mere, men nu syntes jeg, at det var hans tur til at løfte sløret. „*Hvad laver du så?*“

Joh, han var smed på Hærens Ammunitions Arsenal. Længe havde jeg siddet med en underlig fornemmelse af, at jeg havde set ham før, Nu var det sådan, at for at overleve som sabotør var det uhyre vigtigt, at man kunne huske ansigter, og at man kunne placere dem.

Selv mange år efter krigen kunne jeg genkende mennesker, jeg havde mødt på en eller anden måde, for det meste kunne jeg ikke sige noget om, hvor jeg havde mødt dem, men bare mistanken om, at jeg havde mødt dem før, var nok til at jeg tog mine forholdsregler.

Pludselig, går der en prås op for mig.

Billedet viser blind, fransk soldat på vej hjem fra fronten. Sennepsgassen ætsede lunger – hud – øjne. For at lindre mod de vanvittige smerter, forsøgte soldaterne at vaske gassen bort med vand. Det forøgede blot smerterne og gassens virkninger.

«Sig mig, har du altid haft krøllet hår»?

«Ja, men det hænder, at krøllerne forsvinder, men de kommer altid igen».

«Har du en cykel med en gammeldags engelsk lædersaddel med forniklede spiral fjedre og en hjemmelavet bagagebærer lavet af fladstål»?

«Det var dog kattens». «Så var det dig, der var med ude på Køge Landevej, da I fik nøgler og tegninger.

Lilian var faret forvildet rundt i ikke ret meget, men var efterhånden blevet påklædt og klar til afgang, og hun bliver noget forvirret, da hun stikker næsen ind og ser os hyggegrine og snakke på livet løs, som havde vi kendt hinanden i hundrede år.

Christian var et af KOPA – Kommunistiske Partisaners første medlemmer. Han smuglede ammunition, håndbomber, håndgranater og sprængstof ud fra sin arbejdsplads.

Hans forbindelse til KOPAs leder Ejgil Larsen var kunstmaleren Anker Landberg, som senere tog sit eget liv.

Billedet er fabrikken Siemens i Rymsgade, da den luftes.

Svigerfar, Christian Johansen ændrede navn til Staffe. Familien var på Tåsinge i mere ned 50 år blevet kaldt for Stafferne. Efter et langt slidsomt opklaringsarbejde fandt vi en løsning på gåden.

Familien havde bl.a. ernæret sig som stenfiskere og deres båd havde kendingsbogstaverne STFF. Det kan ikke udtales og blev derfor på syngende fynsk til Stafferne.

Jeg havde ikke megen lyst til at gå i byen, jeg ville gerne snakke videre med en gammel kammerat.

På væggen hang et oliemaleri, som jeg genkendte straks og siger:

«Det er jo Siemens i Rymsgade, da den ryger». Maleriet er en gengivelse af fabrikken, da den ryger op til Vorherre. Han havde fået billedet af en kammerat ved navn Anker Landberg.

«Jeg tror, jeg har mødt ham», sagde jeg, «men blev han ikke kaldt kunstmaleren eller snedkeren?»

Landberg var kurer for Ejgil Larsen og var en af dem, der hentede «varer» hos Christian. Igennem flere år havde Christian troligt kørt ud gennem vagten på Hærens Ammunitionsarsenal med en taske på stangen og en pakke på bagagebæreren.

Han var selvfølgelig blevet stoppet mange gange og kontrolleret, men da det «kun» var optændingsbrænde, holdt vagterne, som efterhånden kendte ham godt, til sidst op med at kontrollere ham.

Christian var udlært på B&W og blev en del af det politiske miljø her, hvilket betød, at han var kommunist.

I de første krigsåre, hvor kommunisterne var upopulære pga. Finlandskrigen og Ikke – Angrebspagten mellem Sovjet og Hitlertyskland, mister han alle sine tillidsjob på sin arbejdsplads.

Da KOPA starter, mangler man stort set alt og Christian bliver, så vidt jeg kan vurdere, en af de få ansatte i Hæren, der leverede «varer» til modstandsbevægelsen.

Samfundstrussel?

Vi er farlige igen – mere mobning

Lilian og jeg har siden holdt sammen og stiftet familie.

Lilian var ansat i krigsministeriets tredje kontor, men da efterretnings-tjenesten får nys om hendes forbindelse til mig og vore rejser i Øst-europa, forflyttes hun fra Hærens Arkiv til en saltkælder fra Kristian den Fjerdes tid.

Her blev hun sat til at støve krigen i 1864 af.

Efter krigen slap alle søfolk, der havde sejlet i allieret tjeneste, og sabotører for militærtjeneste i fredstid, men, ved mobilisering ville vi blive indkaldt.

Under flere kriser; Påskekrisen i 1947 og Koreakrigen, hvor krigens hæslige spøgelse står og griner i kulissen, bliver jeg pr. telefon advaret af mig ukendte personer om, at der er overvejende risiko for mobilisering, og at jeg derfor vil blive interneret.

Igen var jeg blevet farlig for vort samfund og fædreland. Hvis jeg fordufter, gemmer mig, vil jeg blive underkastet militær strafferet og anklaget for at desertere. Da jeg er blevet familiefader med de deraf følgende pligter, søger jeg om at blive slettet af lægdsrullen og må derfor møde på session.

På sessionen beder man om en forklaring.

«I overtræder gældende lov ved at spørge, det eneste, jeg er forpligtet til at udtale er, at det er imod min overbevisning at bære våben, og det har jeg gjort, så kan der vel ikke være mere?»

Inden dette møde havde jeg opsøgt foreningen Aldrig mere Krig og var nøje blevet informeret om mine pligter og mine rettigheder.

Officererne, og der var mange denne dag, siger nu:

«Det ved vi godt, men det er jo ikke hver dag, at vi ser én som dig».

De presser, og da jeg derefter betroede dem, at jeg var medlem af Jehovas Vidner, sagde de grinende:

«Åh, hold da helt kæft».

Og det har jeg gjort lige siden, men nu syntes jeg, at tiden er inde til at bryde tavsheden.

Vi er kun få tilbage af de få – en dag er det for sent – da er alle førstehandsvidnerne væk – tilbage er kun den autoriserede og af skattepenge betalte myte om det kæmpende Danmark og uendelig lidt om Tysklands mønsterprotektorat – vasalstaten Danmark.

Lilian og jeg deltog i en dansk brigades genopbygning i Bulgarien i 1948. Yndigheden i midten, som ses her, omsværmet af to medlemmer af Den danske Brigade skønnedes af vore danske myndigheder som værende til fare for fædrelandets sikkerhed.

En indsats med skovl – spade og trillebør for at hjælpe andre i et krigshærgtet land medførte i 1948, at den unge pige blev gemt væk i Chr. firtals saltkælder.

Vi danske kan!

Stikordsregister

P = findes i personregister

0 = findes i organisations – ordforklaring

A

Aldrig Mere Krig 119, 162
 Always 25
 Ampa A 6⁰ 41, 48
 Anti=Komintern 94
 Arnhem 96
 Atlantpagt 134
 Aussenkommando 14

B

Berlin 95
 Blågårds Plads 53
 B&W 161
 BOPA⁰ 24, 46, 69, 108, 129
 Brandt, Børge= Ting, Børge^P
 Buchenwalde⁰
 Buhl^P. Vilhelm statsminister 94

C

Churchill 57, 93

D

Dachau 57
 Dagmarhus 149
 Dahl, Børge kaldet Teddy 15, 37, 59
 Darmer, Holger kaldet Gert 30
 De Forenede Nationer 93
 Den Franske Skole⁰ 31
 Den skæve Våbenfordeling⁰
 Dresden 45
 Duckwitz^P
 Dødsstraf 119
 Døssing, Thomas 94

E

Eisenhower 95
 Ewé, kaldet Ib 15, 154

F

Flodin, Per kaldet Petter 11, 85
 Flygtningelejr 89
 Fog, Mogens professor 10
 Frihedsrådet⁰ 10, 32, 46
 Frikorps Danmark⁰ 106
 Frit Danmarks Radiostudie 40
 Frøslevlejren⁰ 44, 57

G

Garder-Husarkasernen 117, 118
 Gestapo⁰
 Glerup, Jens 49
 Gorm forfatter 22
 Gørtz General 105, 112

H

Hanneken von General 106
 Hansen, Bjarne kaldet Louis 40, 58, 61
 Hansen, Ejvind kaldet Jens 38, 129
 Hansen, Leif kaldet Torben 37, 111
 Heydrich 44
 Hipo⁰ 26, 27, 33, 47, 52, 57, 79, 88
 Hjemmeværn 139
 Holger Danske⁰ 46, 108
 Horserødlejren 109
 Horwitz, Hugo kaldet Uffe 16, 18, 123
 Hærens Ammunitions Arsenal 160
 Haagerkonventionen 89

I

Islev Station 55

J

Jensen, Kaj 30
 Jespersen, Jørgen kaldet KK 24
 Johansen, Aage=Staffe Aage=John 119
 Jugoslavien 153
 Jørgensen, Svend kaldet Terkel 28

K

Kamptz v. kommandant 97
 Knutzon trafikminister 118

Stikordsregister

Krise- psykologhjælp	124, 148	R.A.F.	31
Kommissærordren	110	Rasmussen Nyrup	136
L		Roosevelt, Theodore	57, 93
Landberg, Anker	160	Rørdam, Ebbe	30
Langebro	41	S	
Larsen, Ejgil	160	Schack Pastor	47
Larsen, Gunnar	118	Schippers, Sven kaldet Aksel	15
Lauritzen, Søren Egholm=Lille Svend	11, 18	Schmidt, Kaj kaldet Niels	14, 24, 154
Leningrad	104	Sennepsgas	158
Lidice ⁰	43	SHAEF	97
Linje 13	53	Shellhuset	31
Lippmann ^P		Siemens	160
Lægdsrullen	162	Skt. Thomas Plads	37, 69, 70
Luftwaffe	96	SOE ⁰	
Lübeck	95	Sommerkorpset ⁰	
M		SS ⁰	94
Michaelsen, Kurt kaldet Mik	11, 18	Staffe, Christian = Johansen, Christian	159
Mikkelsen Robert	47	Stalin, Josef	93
Mindelunden ⁰ - Ryvangen		Storgård, Kaj kaldet Leo	15, 79
Montgomery	96, 97, 114	Sudeterområdet	42
Mortensen, Gylling	86	Switzer	41
Mortensen, Per kaldet Tom	15, 154	Sørensen, Jørgen kaldet Johnny	147
Mühlberg ⁰		T	
Møller ^P , Christmas	100, 115	Theresienstadt ⁰	
N		Thing ^P , Børge kaldet Brandt	15, 68, 115, 138
Natjager	24	Tito Marskal ^P	16
Neuengamme ⁰		Torotor	24, 57
Nielsen, Aage	6	U	
Nielsen, ^P Tage Vorsåe=Amerikaneren	44	Utterslev Mose	54
Nielsen, Thomas	143	V	
O		V-1 og V-2 ⁰	24, 96
Olsson, Bengt ^P		Vigerslev Alle	54
P		Vagtværn ⁰	
Pedersen, Poul kaldet Palle	31, 51, 58, 111	Æ	
Pedersen, Kjeld kaldet Blik	13, 37	Æresgæst	114
R		Ø	
		Østasiatisk Kompagni ⁰	

Personer

B

Brandt Børge: Se Thing Børge

Buhl, Wilhelm: Søgte under besættelsen 1940 – 45 at bremse tyske overgreb og dansk sabotage for at undgå krise; holdt stikkertale september 1942, blev maj 1942 statsminister, men blev „tvunget“ bort af tyskerne november samme år. Optog kontakt med modstandsbevægelsen og fik under folkestrejken 1944 dr. Best til at ophæve undtagelsestilstanden, mens han selv i radio i strid med Frihedsrådets parole opfordrede til arbejdets genoptagelse. Dannede 5. maj 1945 befrielsesregering, gik af i november samme år, og var 1947 – 50 minister uden portefølje, der skulle helst smør på brødet.

D

Duckwitz, Georg (1904 – 73): Her får du to versioner:

1. Den af vort offentlige system godkendte: Uden brug af kugleramme kan du konstatere, at det danske systems håndgangne samarbejdsfolk bekvemt hvidvaskes. Something for something – nothing for nothing. Jeg vasker dig - du vasker mig. Meget „mod sin vilje“ beordres Duckwitz til at arbejde i det tyske gesandtskab som skibsfartskyndig. Glad og fro påstår man, uden dokumentation, at han modarbejdede de nazistiske voldsovergreb, bl.a. ved forhandlinger med Per Albin Hansson, H. C. Hansen og Hans Hedtoft, og at han havde stor andel i, at de tyske planer blev røbet og at de fleste danske jøder dermed undslap til Sverige. Han blev efter krigen diskret dekoreret af Frederik 9. for sin indsats og levede i de første efterkrigsår fortsat i København, 1950 – 53 som leder af erhvervsafdelingen ved den tyske ambassade.

2. Den sandsynligste: Duckwitz meldte sig ind i det tyske naziparti i 1932. De oplysninger, han fik af

Hedtoft, har han givetvis bragt videre til dr. Werner Best og Co. Gestapochef Hoffmanns udsagn mere end antyder dette, og ruinerne fra de engelske luftbombardementer af div. danske Gestapohovedkvarterer bidrager. Den svenske statsminister tillod transit gennem Sverige ved overfaldet på Norge og ved overfaldet på Sovjet. Var han antifascist? Man byttede informationer. Hvilke informationer fik Duckwitz af Hans Hedtoft? Hvor havnede de? Sandsynligheden taler for, at nazisten Duckwitz som den tro embedsmand har ladet oplysningerne gå videre, hvorfra skulle Hoffmann ellers have dem fra? Jeg vil på baggrund af et langt livs erfaringer med nazistiske krigsforbryderes evne til at fremstå som uskyldshvide engle sætte et endog meget stort spørgsmål ved **version 1**.

Personer

Som invalidepensionist med lommepengenes begrænsede muligheder for at efterforske kan jeg kun henvise til politiets bedrageriafdeling eller til, at en ny generation af historieforskere kan tillades at gå i de stadig lukkede arkiver. I den skamløse hvidvaskning af forbryderne mangler kun et udsagn om, at disse ligefrem beskyttede og hjalp de jødiske flygtninge på deres flugt til Sverige.

L

Lippmann, Ole (f. 1916): Dansk direktør; modstandsleder. Under Anden Verdenskrig major i The Buffs. Januar 1945 chef for de faldskærmsfolk, der opererede i Danmark; i februar samme år De Allieredes repræsentant i Danmarks Frihedsråd.

M

Møller, John Christmas (1894 – 1948): Dansk politiker; 10. april 1940 medlem af ministeriet Stauning, i juli handelsminister, men som modstander af Scavenius og tilpasningspolitikken tvunget bort oktober 1940 og forlod Folketinget januar 1941. Organiserede modstandsbevægelse i samarbejde med Aksel Larsen og modtog opfordring til at blive De frie Danskes leder i London. Holdt 14. maj 1942 sin første tale i BBCs danske udsendelse; krævede 6. september samme år aktiv handling i Danmark. Som udenrigsminister maj – november 1945 i befrielsesregeringen udtalte han, at "vi alle er under anklage" samt at "grænsen ligger fast". Hans modstand mod grænserevision bragte ham i modsætning til Det konservative Folkeparti, og april 1947 nedlagde han posten som formand for rigsdagsgruppen.

N

Nielsen, Tage Vorsåe: Kaldet amerikaneren, medlem af BOPA. Særdeles aktiv modstandsmand. Angives af stikker og arresteres sammen med ledende BOPA-folk på Aksebjerg Bodega. Efter kortere ophold i Frøslevlejren sendes han til Kz-lejren, Neuengamme, hvor han døde.

O

Olsson, Bengt: Leder af en af BOPAs fire afdelinger. På grund af svære tab blev de reorganiseret flere gange. Bengts afdeling blev tilknyttet Brandt ca. dec. 1944. Jeg var medlem af to grupper og blev overflyttet fra december 1943 til juni 1944 til denne afdeling i Vitamin Ejnars gruppe. Vitamin Ejnars legale navn er ukendt.

T

Thing, Børge (1917 – 71): Under dæksnavnet Børge Brandt ledede han sabotageorganisationen BOPA fra april 1944. Denne gennemførte mere end 1000 fabrikssabotager. Skrev sammen med Kaj Christiansen bogen Sabotage (1945). Indtrådte efter Anden Verdenskrig i Hæren og udnævntes til kaptajn; blev mobbet, overgik 1954 til privat erhverv.

Tito (1892 – 1980): Egentlig Josip Broz; jugoslavisk statsmand. Oprindelig mekaniker; under

Personer

Første Verdenskrig østrig-ungarsk soldat og sad 1915–17 i russisk fangenskab. Deltog i Novemberrevolutionen 1917 og organiserede i 1920'erne illegalt kommunistisk arbejde i Jugoslavien; arresteredes 1928. Forlod 1934 landet; samme år medlem af Kominterns centralkomité og deltog i den internationale brigade i Spanske Borgerkrig. Organiserede under Anden Verdenskrig Jugoslaviens partisaner, men kom 1943 i modsætning til Mihajlovićs kongetro styrker. Anerkendtes 1943 af Sovjetunionen, Storbritannien og USA og udnævntes til marskal og formand for det nationale befrielsesråd. 1945 ministerpræsident og forsvarsminister, 1953 præsident; afgav i henhold til forfatningen posten som regeringschef 1963. Hævdede efter det jugoslaviske brud med Sovjetunionen 1948 – 55 en slags national kommunisme, med fri ret til at vælge sin egen vej til det kommunistiske samfund, såkaldt titoisme. Havde stor andel i opbygningen af begrebet Den tredje Verden og vandt stor politisk indflydelse.

Steder – organisationer – ordforklaring

A

AMPA: Amager-Partisanerne; dansk frihedskæmpergruppe, dannet 1944 ved sammenslutning af flere forskellige grupper. Gennemførte flere store sabotager og omfattede i marts 1945 ca. 2.400 mand.

B

BOPA: Borgerlige Partisaner; dansk modstandsorganisation, dannet 1942 af tidligere spaniensfrivillige; fra 1943 bestående af modstandsfolk af alle politiske overbevisninger. Gennemførte under Anden Verdenskrig en lang række sabotageaktioner (mere end 1.000) mod den tyske besættelsesmagt. Medlemstal dec. 1944 mellem 80 og 100, ved kapitulationen 175. Tabsprocent ca. 25. Gennemsnitlige levetid for en sabotør var tre måneder. Forbrug af sprængstof 25–30 tons.

Buchenwalde: Nazistisk koncentrationslejr N for Weimar. Her døde 22.800 mennesker 1943 – 45, og 81.000 befriedes herfra maj 1945. Hertil deporteredes september 1944 ca. 2.000 danske politifolk via Neuengamme. Fangevogtere og læger blev 1945 stillet for Nürnbergdomstolen; 22 dødsdømtes.

F

Franske Skole Den – Jeanne d’Arc Skolen: Katolsk skole i København, oprettet 1878 af Skt. Joseph Søstrene. Ødelagt 21. marts 1945 i forbindelse med Royal Air Forces angreb på Shell-huset, 86 børn og 13 voksne omkom.

Frihedsrådet; – Danmarks Frihedsråd: Ledende organ for modstandsbevægelsen i Danmark fra 16. september 1943 til krigens afslutning 5. maj 1945. Stiftedes af organisationerne Dansk Samling, Ringen, Frit Danmark og Danmarks kommunistiske Parti og holdt normalt ugentlige møder forskellige steder i København, hvor retningslinjerne for arbejdet blev fastlagt. Et antal underudvalg beskæftigede sig med bl.a. våbenfordeling, illegal presse, udarbejdelse af lovforslag til opgøret med besættelsestidens tyskerhåndlangere samt kontakten med politikerne. Trådte 1. gang offentligt frem for befolkningen med et opråb september 1943 og godtoges i vid udstrækning som Danmarks egentlige, frie regering; hertil bidrog, at Frihedsrådet repræsenteredes i Sverige af Ebbe Munck, i England af Christmas Møller og i Moskva af Thomas Døssing. Medlemmer var Niels Banke, C. A. Bodelsen, Ole Chievitz, Mogens Fog, Erling Foss, Børge Houmann, Erik Husfeldt, Frode Jakobsen, Alfred Jensen, Ole Lippmann, Flemming B. Muus, Arne Noe-Nygaard, Aage Schoch, Arne Sørensen og Hans Øllgaard. Opløstes juli 1945 og erstattedes af Frihedsbevægelsens Samråd, som fungerede til oktober 1946.

Frikorps Danmark: Militær enhed på ca. 1.000 danske frivillige under det tyske

Steder – organisationer – ordforklaring

Waffen SS. Oprettet sommeren 1941 kort efter det tyske angreb på Sovjetunionen med kamp på østfronten som formål. Korpsets første chef var oberstløjtnant C. P. Kryssing, der februar 1942 afløstes af kaptajnløjtnant C. F. von Schalburg, som samme år afløstes af kaptajnløjtnant K. B. Martinsen. Opløst 1943 p.gr. af store tab og ringe tilgang; resterne af korpset indgik i SS-afdelingen Panzergrenadier Regiment.

Frøslevlejren: Tysk koncentrationslejr 1944 – 45 nær Padborg, Sønderjylland. Oprettet på dansk foranledning for at undgå deportationer til Tyskland, hvilket ikke lykkedes. Her sad på et tidspunkt 5.460 danske fanger, og indtil 5. maj 1945 interneredes ca. 13.000 danskere, hvoraf 750 var overført fra Horserødlejren. Efter befrielsen, under navnet Faarhuslejren, anvendt til indsættelse af tyske håndlangere og folk, der var anklaget for landsskadelig virksomhed; 1949 overdraget til Padborg-lejren. Museet for Frøslevlejren og Dansk Røde Kors Museum.

G

Gestapo: Geheime Staatspolizei; Tysk hemmeligt statspoliti, oprettet 1933 i Preussen af Göring, i de øvrige tyske lande af Himmler; 1936 forenet med rigssikkerhedsvæsenet, der beherskedes af SS og tjente til hensynsløs undertrykkelse af nazismens modstandere, efterhånden også i de besatte lande. Havde uindskrænket magt og var uafhængigt af justits- og forvaltningsmyndighederne. 1946 erklæredes Gestapo ved Nürnberg-processen for forbryderisk.

Gestapochef i Danmark fra 1943 var SS-general Günther Pancke, men Otto Boven-siepen var den egentlige ansvarlige for bekæmpelsen af modstandsbevægelsen. Gestapos hovedkvarter i København var Shellhuset, i Århus Universitetsbyen og i Odense Husmandsskolen.

H

Hipo (tysk): Hilfspolizei: Hjælpepoliti; en særlig afdeling af Schalburgkorpsets efterretningstjeneste. Oprettet efter tyskernes fjernelse af det danske politi 19. september 1944; en del af medlemmerne bar sorte uniformer. Hipo'erne var hadede og frygtede p.gr. af deres mishandlinger af og terror over for danske statsborgere. Korpset blev opløst 5. maj 1945.

Holger Danske: Dansk sagnhelt; oprindelig en sammenblanding af to eller tre historiske personer fra Karl den Stores tid; tilknytningen til Danmark er tvivlsom. Ifølge sagnet sidder Holger Danske sovende i Kronborgs kasematter (samt i Odense, Møgeltønder og andetsteds), hvorfra han først vil rejse sig, når Danmark er i yderste nød. Tillige en dansk modstandsgruppe.

Steder – organisationer – ordforklaring

Gennemførte 1943 – 45 en række sabotageaktioner og ca. 200 stikkerlikvideringer; havde ved besættelsens ophør ca. 400 medlemmer.

L

Lidice: Landsby nær Kladno, Tjekkiet; fuldstændig ødelagt 10. juni 1942 af Gestapo som hævn for mordet på Böhmens protektor, Reinhard Heydrich. Alle Lidices mænd over 16 år blev skudt, mens kvinder og børn enten blev dræbt eller sendt i koncentrationslejre (ifølge tyske beretninger blev børnene overgivet til tyske familier). Byen er genopbygget efter Anden Verdenskrig.

M

Mindelunden i Ryvangen: Begravelsesplads i det nordlige København for danske modstandsfolk, der omkom under frihedskampen 1940 – 45. Stedet blev af den tyske besættelsesmagt brugt til eksekutioner, og i maj 1945 fandt man her ligene af 202 danske, henrettet af tyskerne. 106 af disse blev ved en højtidelighed 29. august 1945 bisat i Mindelunden; men de øvrige 96 blev begravet andetsteds. Desuden rummer Mindelunden en afdeling med 31 grave for ofre fra tyske koncentrationslejre samt en mindevæg med 151 navne på frihedskæmpere med ukendt gravsted. Anlægget blev indviet 5. maj 1950; det er udformet af arkitekt K. Gottlob og stadsgartner Axel Andersen. Et fællesmonument er udført af billedhugger Axel Poulsen; inskriptionen er af Kaj Munk.

Mühlberg: Nazistisk koncentrationslejr.

N

Neuengamme: Tysk koncentrationslejr i Tyskland, 22 km SØ for Hamburg. Oprettedes 1940 i et fugtigt og usundt terræn som en såkaldt politifangelejr (Polizeifangenenlager), men ændredes i slutningen af 2. Verdenskrig til en gennemgangslejr (Durchgangslager), hvorfra fanger fordeltes til andre koncentrationslejre og udekommandoer. Fra 1940 indtil lejrens rømning 1945 rummede den ca. 130.000 fanger, hvoraf mange arbejdede på konstruktion af hemmelige våben. I alt 6.083 danskere, bl.a. fra september 1944 også danske politifolk, deporteredes til Neuengamme, og heraf satte 585 livet til. På initiativ af Folke Bernadotte førtes i april 1945 størstedelen af de til tyske lejre deporterede danskere og nordmænd til Neuengamme, hvorfra 4.200 danskere og nordmænd i samme måned af en svensk Røde Kors ekspedition flyttedes til Sverige. De øvrige fanger befriedes af britiske tropper maj 1945. På lejrens område indviedes 1965 en mindepark for nazismens ofre, og med støtte fra Hamburgs senat skabtes siden et museum, åbnet 1981.

Memel: I området ved Neuengamme blev fangerne udkommanderet til at grave

Steder – organisationer – ordforklaring

pansergrave. I tyndt tøj, uden mad stod de i vand og gravede i vinterkulden. På gravpladserne i Mindelunden ligger grav ved grav, dødsdagene er alle indenfor få vintermåneder.

S

SS: Schutzstaffel: Beskyttelsesafdeling; tysk nazistisk, sortuniformeret organisation, 1925 udskilt af SA som et særligt elitekorps. Under Himmlers ledelse fra 1929 voksede SSs indflydelse stærkt. Oprettede og ledede koncentrationslejrene, den første, Dachau, i marts 1933 og likviderede i 1934 SA-ledelsen (Röhm). Opretholdt et indenlandsk overvågningsnet, SD (Sicherheitsdienst), under Heydrich. Ledede under Anden Verdenskrig den nazistiske terror i Tyskland og de tyskbesatte lande og forsøgte at udrydde jøderne totalt (teknisk leder A. Eichmann). Særlige afdelinger var militærorganisationen Waffen SS, der trådte i funktion 1938, og Gestapo SS, der fra 1944 overtog ledelsen af den militære efterretningstjeneste. Opløstes 1945 og blev ved Nürnbergdomstolen erklæret forbryderisk.

Skæve Våbenfordeling: Kaj Jensen, Ebbe Rørdam, Bjarne Hansen og flere andre blev dræbt under aktion. Aktionernes formål var at skaffe våben og ammunition. Dette lå til overflod på lager hos samarbejbspolitikernes våbenfæller, de militære officersgrupper. De to førstnævnte blev dræbt på aktion, hvor jeg deltog. Sidstnævnte var en af mine „gamle“ folk. Tabene i København – 16 døde og 3 beskadigede. På landsplan skal tallene sandsynligvis multipliceres med to eller tre.

S.O.E.: Special Operations Executive; Britisk militærorganisation, oprettet i juli 1940 til støtte for modstandsbevægelserne i de af Aksemagterne under 2. verdenskrig besatte lande. Gennem S.O.E. samlede man alle Storbritanniens kontakter med modstandsstyrkerne. På særlige skoler trænede organisationen frivillige fra de besatte lande; de uddannede sendtes fortrinsvis som faldskærmsfolk til de besatte områder, hvor de etablerede kontakt med modstandsorganisationerne, instruerede og virkede for fremskaffelse af forsyninger fra Storbritannien ad luftvejen eller over havet. I alt virkede afdelingen for over 30 lande. Fra USAs indtræden i krigen i december 1941 samarbejdede S.O.E. med den tilsvarende amerikanske organisation O.S.S. (Organization of Strategic Service), og såvel hovedkontorer som de enkelte afdelinger fik blandet britisk-amerikansk ledelse. Fra 1944 lod det sig gøre at udruste store guerillahæere med moderne udstyr; især fik guerillastykkerne i Jugoslavien og Frankrig betydelige leveringer. En dansk afdeling af S.O.E. oprettedes i efteråret 1940. Januar 1941 begyndte uddannelsen af de første 15 danske faldskærmsagenter, og i december samme år sendtes lægen Carl Johan Bruhn (1904 – 41) samt maskinmesteren Mogens Hammer (1911 – 46) som de første til Danmark. Fra marts 1943 leverede S.O.E. konstant sabotagemateriel

Steder – organisationer – ordforklaring

til modstandsbevægelsen. I alt nedkastedes ca. 50 danske faldskærmsfolk, og der leveredes ca. 1.000 t forsyninger, dels via nedkastninger, dels via Nordsøen og Sverige. Efter aftale mellem S.O.E.-repræsentanter og Frihedsrådet inddeltes Danmark 1944 i seks militære regioner, der i tilfælde af en invasion skulle stilles under SHAEF, hvorved modstandsbevægelsens aktioner søgtes indpasset i de strategiske planer.

Sommerkorpset: Dansk korps, oprettet i begyndelsen af 1944 af nazisten kaptajn Poul Sommer. Korpset var ansat af det tyske flyvevåben og skulle fungere som sabotagevagter ved flyvepladser og de fabrikker, der leverede materiel til flyvevåbenet. Mange af Sommerfolkene var tidligere frontsoldater fra Schalburgkorpset; de bar sort uniform og var svært bevæbnede. Korpset, der nåede op på ca. 1.000 mand, gjorde især tjeneste i og omkring København.

T

Theresienstadt: Terezín; by i Tjekkiet; 3000 indb. Oprindeligt fæstningsanlæg bygget under kejserriget Østrig-Ungarn, opkaldt efter Maria Terezia. Under Anden Verdenskrig koncentrationslejr for i alt 150.000-200.000 jøder. Durchgangslager, men ikke for de 476 danskere, der i 1943 blev sendt til Theresienstadt, 53 døde.

Ø

Østasiatiske Kompagni: (Ø.K.) Hovedsædet blev schalburgteret kort før befrielsen. Den smukke bygning udbrændte fuldstændigt. Skader i millionklasse.

V

Vagtværn: Korps til varetagelse af visse politimæssige opgaver, oprettet efter den tyske besættelsesmagts overfald på det danske politi den 19. september 1944. De kommunale vagtværn skulle holde orden på gaderne og gribe forbrydere på fersk gerning. Ordningen blev endeligt ophævet 30. september 1947.

V-våben: Vergeltungswaffe, gengældelsesvåben; V-1 og V-2 bomber. "V-1" var et ubemandet, reaktionsdrevet fly, der startede fra katapult og havde følgende data: flyvehøjde 2 km, fart 650 km/h, rækkevidde 250 km, sprængladning 1.000 kg. Første "V-1" blev affyret i juni 1944. Indsat mod S-England (ca. 8.000) og Belgien, men ca. 80 % blev skudt ned undervejs. "V-2" var en mellemdistanceraket, hvis opstigning var lodret; data: maksimal højde 90 km, fart 5.000 km/t, rækkevidde 320 km, sprængladning 1.000 kg. Træfsikkerheden var ikke høj; men til gengæld fandtes der dengang intet forsvar mod våbnet.

Første raket blev affyret i september 1944 mod Paris. Der blev affyret ca. 1.300 mod Storbritannien og omtrent lige så mange mod Belgien. "V-2" blev udviklet over en

Steder – organisationer – ordforklaring

ti-årig periode af den tyske hær og danner grundlaget for moderne raketteknik.

Litteraturliste

- Adang forbudt til Rigsarkivet. Larsen, Leif
Besættelsen 1940 – 1945. Kjersgård, Erik. 1980–81
Besættelsestid og frihedskamp 1940-45. Lundbak, Henrik; redaktion:
Karl-Johann Hemmersam.
Henrik Lundbak, Poul Vestergaard; manus og interviews: Esben Kjeldbæk.
Frihedsmuseet.
Besættelsestidens fakta Alkil, Niels (red.). Sagførerrådet 1945-1946
BOPAs kogebog. Larsen, Ejgil
Borgerlige partisaner. Larsen, Leif. 1982
D.K.P. og frihedskampen. Sabotagerapporter m.m. 1996
Danmark i Hitlers hånd. Best, Werner, Rigsbefuldmægtiget. 1989
Drømmen om verdensrevolutionen 1. Nørgaard, Erik. Bogans Forlag 1985
Generalløjtnant Ebbe Gørtz. Jørgensen A.R. 1990
En sabotørs erindringer. Horwitz, Hugo og Knud Rasmussen. 1983
En studie i rødt, hvidt og blå. Andersen, Tage Revsgård. 1981
Et skridt mod friheden. King Jr., Martin Luther. Jespersen og Pios Forlag 1964
Faldskærmsfolk. Birkelund, Peter og Dethlefsen, Henrik. 1986
Fem års kamp for friheden. Forlaget Hassing 1965-67
Flygtning 33. Madsen, Carl. Vendelkær 1974
Forræderiet mod sabotørerne. Bd. 1 af Generalens fald. Nørgaard, Erik.
Nordisk Bogforlag 1973
Fra Bjelkes Allé til Barcelona. Jørgensen, Carsten. 1986
Fredsakademiets database, Internettet: www.fredsakademiet.dk
Frit Danmarks Hvidbog
Fængselsvæsenet under besættelsen I–II. Carlé, Erik. 1990
Gestapos forhørsrapport over Erik Crone
Jernbanesabotagen i Danmark. Trommer, Aage. 1971

Litteraturliste

- Kamp uden Vaaben. Ehrlich, Karl, N. Lindberg og Gammelgaard Jacobsen.
Ejnar Munksgård.
- Krigen før krigen. Bd. 3 af Drømmen om verdensrevolutionen. Nørgaard, Erik.
Bogans Forlag-
- Krig og slutspil. Bd. 4 af Drømmen om verdensrevolutionen. Nørgaard, Erik.
Bogans Forlag 1986
- Læge i tyske koncentrationslejre. Thygesen, Paul. 1964
- Min spanske krig. Christensen Karl. 1986
- Modstandsarbejde i nærbillede. Trommer, Aage. 1973
- Mordet på løjtnant Skov. Bd. 3 af Generalens fald. Nørgaard, Erik. Nordisk Bogforlag 1974
9. april, de spildte muligheders dag. Jørgensen A.R.
- Proces mod politiet. Madsen, Carl. Vendelkær
- Processen mod Land og Folk. Bd. 2 af Generalens fald. Nørgaard, Erik. Nordisk Bogforlag 1973
- Sabotage. Brandt, Børge og Kristiansen, Knud
- Sabotageorganisationen BOPA 1942–1945. Kjeldbæk, Esben. 1997
- Schalburgkorpset. Pedersen, Andreas Monrad
- Soldater i maksimaltøj. Jensen, Martin Evald. 1976
- Spionage mod Danmark. Jørgensen, A.R. 1977
- Styrtet ned. Christensen, Dan Chr. 2000
- Target Cap Arcona, Schwarberg, Günther. CDR Forlag 1998
- Topographie des Terrors. Berlin
- Truslen om krig. Bd. 2 af Drømmen om verdensrevolutionen. Nørgaard, Erik.
Bogans Forlag 1985
- Tyske monopoler ville oprustning og krig. Rasmussen, Harald dr. pæd.
- Okänd armé. Hoffmann, Karl Heinz og Otto Mayr-Arnold. Sverige 1959
- Var det det værd? Jensen, Martin Evald. 1980

Hvorfor henvender jeg mig til dig?

Med mine egne til tider ret klare, slet skjulte holdninger som baggrund lægges facts frem. For nogen vil de virke stødende – firkantede – enøjede og provokerende. Dette sidste er så absolut også hensigten. Kommer man i den situation, at man skal træffe en beslutning, der får konsekvenser ikke blot for en selv, men også for medborgere lettes den videre forretningsgang, hvis man med et vågent sind har lært at skelne mellem skidt, snot og kanel.

Altså lært at analysere den indre svinehunds sorte tale og har fundet sit ståsted. Jeg prædiker ikke, men forsøger at pirre den enkeltes nysgerrighed og forsøger at hjælpe til en forøgelse af selvstændig tankevirksomhed.

Da jeg var færdig med at skrive mine erindringer, sad jeg og var ved at falde i svime over, at jeg fra barnsben konsekvent havde været for ikkevold – imod krig, men for at gøre en krigs skadevirkninger mindre, alligevel greb til det paradoksale – nemlig med våben – at smadre, lemlæste og slå folk ihjel.

Efter krigen kunne jeg tjene en mindre bondegård som officer, men gik i smedelære igen til den usle hyre af 10.- kr. pr. uge.

Mit budskab er klokkeklart:

Den, der ikke kender historien, er dømt til at gentage dens fejltagelser

Vold – krig er en forbrydelse – krige har kun tabere

Den gamle mands erfaring er at:

Det eneste virksomme middel mod vold – mod krig – mod terror er et sandt demokrati. Findes det? Ikke fikst og færdigt – faldet ned fra himlen med Dannebrog. Et demokrati er et produkt, som skabes af dets borgere. Det er et spejlbillede af borgernes kvaliteter?

Eller sagt på anden vis – borgernes passivitet målt i DET TAVSE FLERTALS størrelse. Vore politikere manipulerer lige akkurat så langt, som borgerne tillader det. Mit liv har absolut ikke været en dans på roser, men målt i kvalitet har det været godt. Jeg kan se mine børn og børnebørn i øjnene, jeg kan gå til spejlet. Hvor mange kan det? For mig har der været en nøje sammenhæng mellem

LIVSHOLDNINGER OG LIVSKVALITET.

Du kan med udbytte læse Temabøgerne, men du kan derudover og det er mit stille håb anvende dem i studiekredse, i skoler, i undervisning indenfor den etablerede skoleverden.

Det bedste middel – „våben“ mod undertrykkelse er den frie debat.

På min hjemmeside www.aage-staffe.dk kan du få flere informationer.

Aage Staffe